

УДК 658.1:351.3

Т.М. КАЧАЛА, д-р екон. наук

Черкаський державний технологічний університет

КОРЕКЦІЯ КУРСУ РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Розглянуто стратегію перетворення житлово-господарського комплексу, як стратегію інерційної локалізації, і виділено інструменти, що використовуються для її реалізації. Виокремлено глибинні причини затяжної системної кризи 90-х років XX ст. Досліджено наслідки проведення процесу приватизації в Україні. Визначено передумови обґрунтування якісно нової парадигми реформування сфери ЖКГ. Охарактеризовано детермінанти соціально-інтеграційної парадигми реформування сфери ЖКГ.

Рассмотрена стратегия преобразования жилищно-хозяйственного комплекса как стратегии инерционной локализации и выделены инструменты, которые используются для её реализации. Выделены основные причины затянувшегося системного кризиса 90-х годов XX ст. Исследованы последствия проведения процесса приватизации в Украине. Определены предпосылки обоснования качественно новой парадигмы реформирования сферы ЖКХ.

The strategy of housing and public utilities complex transformation is considered as a strategy of inertial containment and tools of its implementation are defined. The basic reasons of the protracted systemic crisis of the 90s of XX century are featured. The consequences of the privatization process in Ukraine are researched. The preconditions of qualitatively new paradigm of public utilities economy reform are defined.

Ключові слова: стратегія перетворення ЖКГ, парадигма реформування ЖКГ.

Для проведення ефективної соціально-економічної політики в сучасній Україні має велике значення обґрунтування оптимального способу реформування та розвитку житлово-комунального господарства. Розвиток держави можливий лише на основі внесення системних змін у реформування вказаної сфери у напрямі забезпечення їх соціальної ефективності на основі ідентифікації проблем нинішнього спрямування реформ та їх законодавчої основи.

При цьому необхідно враховувати поєднання соціальних та економічних аспектів процесу відтворення житлово-комунальних послуг, що обумовлює генеральний напрям наукового пошуку.

Реформа житлово-комунального господарства передбачає вдосконалення механізмів вирішення соціальних проблем, пов'язаних з ринковою орієнтацією системи життєзабезпечення населення.

Особливості розвитку сфери житлово-комунального господарства висвітлено в багатьох працях [1-4]. Проте низка програм та заходів з реформування сфери житлово-комунальних послуг, що на сучасному етапі залишаються недостатньо розробленими, і обумовлюють актуальність даного дослідження.

Метою даної статті є дослідження процесу корекції курсу реформування сфери житлово-комунальних послуг.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку позначився небезпечний розрив між двома взаємозв'язаними сторонами суспільно-господарського життя: інтеграційним розвитком системи об'єктивних соціально-економічних відносин та диференціацією процесу наукового відображення окремих аспектів цієї системи.

З одного боку, сфера ЖКГ тяжіє до інтеграційної взаємодії з іншими сферами сучасної соціально-економічної системи, поза якою немислиме її перетворення. З другого боку, її наукове відображення представлене слабо пов'язаною сукупністю уявлень і понять. Колишній термін „ЖКГ”, породжений в умовах адміністративної системи, перетворився на конгломерат розрізнених понять; новий концепт, що стосується сфери житлово-комунальних послуг як органічного елементу сучасної соціальної економіки, ще слід створити. Вузьке трактування парадигми наукової теорії позиціонується в рамках класичного питання теорії пізнання (гносеологія) про відношення мислення до буття. Оскільки наукове відношення мислення до буття полягає в дослідженні буття, тобто у відображенні проблеми реформування сфери ЖКГ в наукових категоріях, то адекватним вмістом відношення мислення до буття виступає відношення методу дослідження до його предмета.

Узагальнюючи наведені вище положення, можна дійти висновку, що парадигма науки може бути визначена на основі дослідження відношення її методу до предмета. Відповідно, парадигма економічної науки визначається на основі дослідження відношення її конкретного методу до її конкретного предмета – відносин, механізмів управління, стратегій реформування тощо. Досягнення мети цього дослідження передбачає акцент на практичній стороні парадигми.

Визначаючи основні фінансово-інвестиційні ресурси реформування ЖКГ, ми кваліфікуємо стратегію її перетворення як стратегію інерційної локалізації і виділяємо такі інструменти, що використовуються для реалізації цієї стратегії.

А. Вихід держави з інвестиційного процесу у сфері соціальної економіки, що намітився ще на початку 90-х рр. і здійснювався протягом півтора десятиліття.

Б. Перекладання фінансово-інвестиційного тягаря реформування на плечі приватних споживачів житлово-комунальних послуг.

В. Акцент на державні програми реформування ЖКГ.

Г. Асиметрична фінансово-інвестиційна участь у реформуванні ЖКГ місцевих співтовариств, що володіють величезною інфраструктурою і концентрують в своєму просторі більшість сервісних організацій.

цій, проте не мають у своєму розпорядженні адекватних ресурсів.

Д. Сегментування ринку житлово-комунальних послуг на основі виділення в ньому базового (обов'язкового) і надбудовного (додаткового) сегментів з формуванням різних гілок державної політики. Нарешті, була встановлена інституційна приналежність ЖКГ України до типу інституційної Х-матриці.

Узагальнення результатів аналізу ресурсів, стратегії, інструментів, інституційних параметрів процесу реформування ЖКГ дасть можливість кваліфікувати діючу парадигму вказаного процесу як ліберально-приватизаційну.

Корінними рисами ліберально-приватизаційної парадигми є:

- послідовна лібералізація і вихід держави із соціальної економіки і, зокрема, зі сфери ЖКГ;

- приватизація, яка перейшла з площини відносин власності на фактори і результати виробництва в площину відносин життєзабезпечення і перетворює різні соціальні аспекти людського життя на приватну справу самої людини.

Оцінимо наведені вище корінні риси парадигми реформування ЖКГ. При цьому не слід переоцінювати ту спадщину, яку залишила в цій сфері адміністративна система господарювання. Діючий в адміністративній системі протягом кількох десятиліть механізм вертикального галузевого управління разом з монополією держави на житловий фонд зруйнували організм сервісу в життєзабезпеченні людини, який був розподілений на відособлені елементи за галузевим принципом. В результаті його функціонування ЖКГ перетворилося в обслуговуючу інфраструктуру без сервісу.

Оцінку лібералізації і виходу України із соціальної економіки необхідно давати з врахуванням сучасних уявлень про роль і функції держави у забезпеченні умов зростання і постіндустріального розвитку суспільно-господарської системи.

Як глибинні причини затяжної системної кризи 90-х років ХХ ст. визначаємо:

- інерційну підпорядкованість української соціально-економічної системи сформованим цінностям, інститутам та механізмам розвитку індустріального суспільства;

- закладене ще в радянський період ігнорування глобальної тенденції до постіндустріального суспільства.

Оскільки мова йде про суспільство, що тільки виходить із адміністративної системи, то обидві причини мають пряме відношення до функцій держави в трансформаційний період, а також до орієнтації державної соціально-економічної політики. Якщо лібералізація еконо-

міки в країнах-лідерах світового розвитку була орієнтована на забезпечення постіндустріальної трансформації відносин, тобто на змістовний бік назрілих перетворень, то лібералізація економіки України виявилась спрямованою на ринкову лібералізацію відносин, тобто на формальний бік трансформаційного процесу. В обох випадках мали місце діаметрально протилежні способи взаємодії форми і змісту у ході перетворення соціально-економічних систем.

У першому випадку ліберальна форма сприяла становленню і розвитку якісно нового змісту економічних відносин, а в другому – стала своєрідною декларативною формою, під оболонкою якої не відбулася змістовна трансформація старої індустріальної технологічної основи, а також відповідних цій основі людського фактору, механізмів управління тощо [1].

Відповідно, в першому випадку постіндустріальна трансформація, провідним фактором якої виступає людський капітал, привела до прискорення розвитку соціальної економіки, поза якою неможливо забезпечити розширене відтворення капіталу.

В другому випадку відбулося діаметрально протилежне – спочатку держава ініціювала свій вихід із соціальної економіки, залишивши без інвестицій і сформованих прав власності, а потім, оцінивши масштаби зумовлених цим кроком суспільних витрат і загроз, вона намагалася сформуванню своєрідний механізм компенсації, в основі якого покладено принцип закріплення і розвитку вертикалі державної влади. При цьому держава не відмовляється від перекладання своїх накопичених інвестиційних соціальних зобов'язань на плечі приватних інвесторів, а реалізовані нею соціальні проекти не орієнтовані на формування і накопичення людського капіталу та на прискорення розвитку сфери високотехнологічних послуг.

У цьому і полягає корінна відмінність між змістовною і формальною лібералізацією простору соціальної економіки. Формальна лібералізація все ж знаходить своїх adeptів у вітчизняній економічній науці. Акцент на постіндустріальну орієнтацію української економіки шляхом розвитку інтелектуального потенціалу громадян країни не обґрунтований, оскільки реальним фундаментом становлення постіндустріального устрою є широке поширення успіхів індустріалізації і досягнення високого рівня добробуту населення, який і став основою зміни переваг і цінностей сучасної людини [2]. На таку ж оцінку заслуговує і проведена в Україні приватизація. Її формальна орієнтація на передачу прав власності від держави приватним особам і організаціям зумовила три взаємозв'язані негативні наслідки:

– загальною нестійкістю прав власності, що виражається в безпе-

первному спонтанному їх переділі, відірваному від потреб розвитку суспільного відтворювального процесу;

- формальний статус і орієнтована на вилучення статусного доходу (ренти) економічна поведінка багатьох власників, що кореспондують з рентною стратегічною орієнтацією розвитку України;

- перехід приватизації з площини відносин власності на фактори і результати виробництва в площину відносин життєзабезпечення, що обумовлює перетворення різних соціальних аспектів людського життя на приватну справу самої людини; відповідно, такий перехід зводить відтворення людського капіталу до рівня домогосподарств.

Підходи до реформування і розвитку соціальної економіки повинні виходити з природи і потреб відтворення функціонуючого тут капіталу [3]. Процес реформування сфери ЖКГ потребує зміни діючої ліберально-приватизаційної парадигми, оскільки ця парадигма обумовлює такі негативні результати:

- формування істотних розривів у процесі відтворення соціалізованого капіталу;

- створення „інституційних пасток”, в яких безрезультатно губляться ресурси реформування;

- вихід інтересів основних суб’єктів цієї сфери з режиму узгодження. Узагальнення приведених вище положень дозволяє сформулювати два висновки.

По-перше, корінні риси ліберально-приватизаційної парадигми перетворення сфери ЖКГ як складової частини соціальної економіки сучасної України свідчать про принципову неефективність цієї парадигми. По-друге, процес реформування сфери ЖКГ потребує зміни діючої парадигми і обґрунтування нової парадигми, адекватної як природі соціальної економіки, так і імперативам етапу постіндустріального розвитку.

Характерно, що у виступах сучасних українських політиків все частіше звучать вказані імперативи:

- необхідність суттєвої корекції програми державної соціальної політики;

- орієнтація розвитку соціально-економічної системи на інновації, інвестиції, інфраструктуру й інститути.

Отримані результати дають змогу зробити висновок про те, що обґрунтування якісно нової парадигми реформування сфери ЖКГ виходить з таких передумов [4]:

- визначення реальних потреб відтворення функціонуючого соціалізованого капіталу;

- пануючих тенденцій еволюційного процесу в цій сфері.

Врахування вказаних передумов, а також узагальнення результатів аналізу процесу реформування дозволяє визначити нову парадигму реформування сфери ЖКГ як соціально-інтеграційну.

З одного боку, вона покликана забезпечити умови розширеного відтворення функціонуючого в цій сфері і сконцентрованого в її інфраструктурі соціалізованого капіталу. З другого боку, вона покликана подолати наслідки дезінтеграції і відкидання сфери ЖКГ на периферію соціально-економічної системи України – послуги життєзабезпечення, що забезпечують екзистенціальні потреби людей, не можуть бути позиціоновані на периферії еволюційного процесу. Конкретизуємо наведені вище положення. Детермінантами соціально-інтеграційної парадигми реформування сфери ЖКГ виступають:

А. Інноваційний тип відтворення соціалізованого капіталу сфери ЖКГ, що забезпечує вирішення таких стратегічних завдань:

- збереження системної якості соціалізованого капіталу сфери ЖКГ; багато елементів цього капіталу в результаті зтяжної кризи фактично випали із системного зв'язку і перетворилися на автономні, фізично зношені та морально застарілі елементи інфраструктури, що не володіють механізмами відтворення;

- модернізацію елементів об'єктної структури, суб'єктних форм й інституційних параметрів відтворення цього капіталу; на першому місці тут знаходяться адекватні інституційні параметри відтворення, оскільки масштабність капіталовкладень і особливості формування та розподілу прибутку в інфраструктурному секторі сфери ЖКГ фактично закривають цей сектор для звичайних приватних інвестицій, залишаючи можливості інвестування для вузького кола суб'єктів: держави, місцевих суспільних структур і комерційних організацій, включених в спеціальні інвестиційні програми розвитку сфери ЖКГ;

- інтенсифікацію розвитку соціалізованого капіталу на основі регулярного оновлення застосовуваних технологій, кваліфікації персоналу, а також залучення власників людського капіталу. Це завдання передбачає, що практично весь прибуток, сформований в інфраструктурному секторі сфери ЖКГ, буде спрямований на інтенсивний розвиток елементної бази цього сектора. При цьому пріоритетного значення набуває залучення людського капіталу в технологічно відсталу сферу ЖКГ, що втратила свій креативний потенціал. Сучасний соціально-економічний стан України такий, що без підтримки держави корінні перетворення, пов'язані з орієнтацією на постіндустріальний розвиток, неможливі. Держава могла б сприяти формуванню факторів постіндустріального розвитку, оскільки наука та освіта, інформація і високі технології потребують великих та довгострокових, і, відповідно, ризико-

вих інвестицій. Патерналістського відношення до себе вимагають соціальні інститути, що забезпечують їх формування.

Б. Інтеграція елементів інфраструктури, основних і допоміжних організацій, окремих секторів ринку житлово-комунальних послуг в цілісну підсистему соціально-економічної системи України, що володіє необхідним потенціалом саморозвитку. Ця детермінанта нової парадигми реформування сфери ЖКГ передбачає вирішення таких стратегічних завдань:

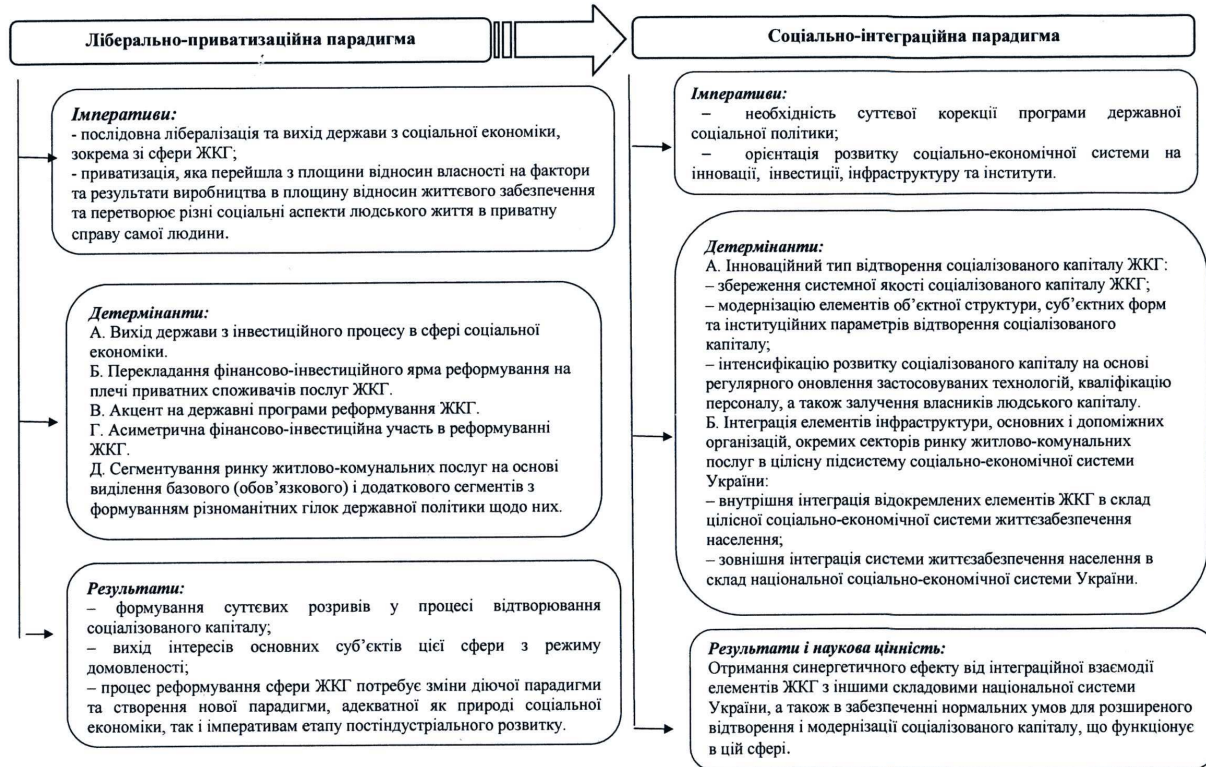
- внутрішньої інтеграції нині роз'єднаних елементів сфери ЖКГ до складу цілісної соціально-економічної системи життєзабезпечення; вирішення цього завдання передбачає доповнення складу структурних елементів сфери ЖКГ до цілісного, тобто пріоритетний розвиток зв'язків існуючих інфраструктурних і сервісних функціональних організацій з новоствореними маркетинговими, фінансово-інвестиційними, консалтинговими та іншими організаціями;

- зовнішньої інтеграції системи життєзабезпечення до складу національної соціально-економічної системи України. Це завдання передбачає розробку і реалізацію програм модернізації сфери ЖКГ за участю високотехнологічних галузей промисловості, наукової та освітньої сфер. Зовнішня інтеграція орієнтована на вилучення синергетичного ефекту від інтеграційної взаємодії між різними складовими соціально-економічної системи України, а також на подолання периферійного позиціонування сфери ЖКГ у цій системі. Наукова цінність обґрунтованої соціально-інтеграційної парадигми полягає в тому, що вона може бути покладена в основу необхідного коректування процесу реформування сфери ЖКГ сучасної України, а також використана з метою модернізації державної соціально-економічної політики.

На рисунку зображено імперативи й детермінанти ліберально-приватизаційної та соціально-інтеграційної парадигми.

Таким чином, узагальнення результатів аналізу ресурсів, стратегії, інструментів, інституційних параметрів процесу реформування ЖКГ дає можливість кваліфікувати діючу парадигму вказаного процесу як ліберально-приватизаційну. Основними її рисами є: послідовна лібералізація і вихід держави із соціальної економіки і, зокрема, зі сфери ЖКГ; приватизація, яка перейшла з площини відносин власності на фактори і результати виробництва в площину відносин життєзабезпечення і перетворює різні соціальні аспекти людського життя на приватну справу самої людини.

Процес реформування сфери ЖКГ потребує зміни діючої парадигми, оскільки остання обумовлює низку негативних результатів.

Зміна імперативів ліберально-приватизаційної на соціально-інтеграційну парадигму

Врахування передумов обґрунтування якісно нової парадигми реформування сфери ЖКГ (визначення реальних потреб відтворення функціонуючого соціалізованого капіталу та пануючих тенденцій еволюційного процесу в цій сфері), а також узагальнення результатів аналізу процесу реформування дозволяє визначити нову парадигму реформування сфери ЖКГ як соціально-інтеграційну. Вона покликана забезпечити умови розширеного відтворення функціонуючого в цій сфері і сконцентрованого в її інфраструктурі соціалізованого капіталу та покликана подолати наслідки дезінтеграції і відкидання сфери ЖКГ на периферію соціально-економічної системи України.

1. Дорофійско В.В., Гончаров В.М., Лобас В.М., Алфьорова І.С., Гончаров Є.В. Фінансовий та організаційно-інституційний механізм державного управління розвитком соціально-економічної інфраструктури: Монографія. – Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2010. – 200 с.

2. Куценко В.І., Удовиченко В.П., Остафійчук Я.В. Соціальна держава (проблеми розвитку методології). – К.: Заповіт, 2003. – 245 с.

3. Куценко В.І. Теоретико-методологічні підходи до забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку // Стратегія забезпечення сталого розвитку України. – К.: РВПС України НАН України, 2008. – Ч.1. – С.99-102.

4. Осипенко И.Н. Реформирование управления жилищного хозяйства требует совершенствования методического и нормативного обеспечения // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами: Зб. наук. праць ДонДУУ. Серія «Державне управління». Т.IX, вип. 132. – Донецьк: ДонДУУ, 2009. – С.45-51.

Отримано 30.09.2010

УДК 332.872.23

Т.В.СЬОМКІНА, д-р екон. наук, О.О.ПЕРЬКОВА

Макіївський економіко-гуманітарний інститут

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЯК ЗМІШАНОГО СУСПІЛЬНОГО БЛАГА

Висвітлюються проблеми взаємозалежності послуг ЖКГ з точки зору їх суспільної та приватної значущості для споживача. Розглядаються основні концепції суспільної складової послуг підприємств системи житлово-комунального господарства та можливостей застосування до них теорій, що аналізують приватні послуги.

Освещаются проблемы взаимозависимости услуг ЖКХ с точки зрения их общественной и частной значимости для потребителя. Рассматриваются основные концепции общественной составляющей услуг предприятий системы жилищно-коммунального хозяйства и возможности использования ими теорий, которые анализируют частные услуги.

The article is devoted to the problems of house interdependence services from point of their public and private meaningfulness. The basic conceptions of public constituent of enterprises of the system of housing and utilities economy and possibilities of application of theories that analyze private services are considered.